O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

ISSN 2181-3884

ZAMONAVIY ILMIY-TEXNIK TADQIQOTLAR

xalqaro jurnali

Vol. 2 No. 3

2026

International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research

Volume 2 Issue 3
2026

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro jurnali

3-son
2026

Международный журнал современных научно-технических исследований

Том 2 Выпуск 3
2026

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

Xalqaro ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

P.f.d., prof., O.X. Turakulov

Bosh muharrir:

A.A. Abdumalikov

Tahrir kengashi mas’ul kotibi:

D.M. Jomurodov

Tahririyat hay’ati:

1. B.f.d., prof., S. Murodova (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
2. P.f.n., prof., S. Usmanov (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
3. T.f.n., dos., S. Tavboev (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
4. F.f.d., prof., N. Djusupov (O’zDJTU, UZB)
5. T.f.d., dos., S. Ruzimov (TTPU, UZB)
6. P.f.d., prof., G. Lekerova (SKU, KZH)
7. DSc., Ali Coşkan (ASUI, TR)
8. T.f.d., prof., D. Irgasheva (TATU, UZB)
9. T.f.d., prof., I. Siddikov (NRU TIIAME, UZB)
10. T.f.n., dos., S. Eshkabilov (NDU, US)

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro elektron jurnali (International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research) O’zMU Jizzax filiali Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2022-yil 9-sentabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №038200 raqami bilan ro‘yxatidan o‘tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O‘zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-3884 ISSN raqami olingan.

© “O‘zMU Jizzax filiali” – 2023

Tahririyat manzili:

130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri,
Sh.Rashidov Shox ko‘chasi, 259-uy.

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH TA’LIM O‘QITUVCHILARIDA UMUMINSONIY QADRIYATLAR RIVOJLANGANLIGINI BAHOLASHNING METODIK-DIAGNOSTIK MEZONLARI

Egamberdiyeva Lobarxon Olimjonovna

Farg‘ona davlat universiteti, mustaqil tadqiqotchi.
e-mail: lobarxon22@gmail.com **ORCID**: https://orcid.org/0009-0006-4706-0598

Annotatsiya.

Maqolada bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarida umuminsoniy qadriyatlarning rivojlanganlik darajasini aniqlashga qaratilgan metodik-diagnostik mezonlar ishlab chiqiladi. Tadqiqot “Boshlang‘ich ta’limda tarbiya fani” mazmuni asosida amalga oshirilib, kognitiv, emotsional-qadriyatli, faoliyatli-metodik va refleksiv mezonlar taklif etiladi. Har bir mezon bo‘yicha indikatorlar, diagnostik topshiriqlar va baholash darajalari aniqlashtiriladi. Maqolada qadriyatlarni baholashda faqat nazariy bilimlarni tekshirish yetarli emasligi, talabaning pedagogik vaziyatlarda qaror qabul qilishi hamda o‘z yechimini asoslay olishi muhim ahamiyat kasb etishi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: diagnostika, mezon, indikator, umuminsoniy qadriyatlar, tarbiya fani, pedagogik vaziyat, refleksiya.

МЕТОДИКО-ДИАГНОСТИЧЕСКИЕ КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ РАЗВИТОСТИ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Эгамбердиева Лобархон Олимжоновна

Ферганский государственный университет, независимый исследователь.

Аннотация.

В статье разрабатываются методико-диагностические критерии определения уровня сформированности общечеловеческих ценностей у будущих учителей начального образования. Исследование проводится на основе содержания дисциплины «Воспитание в начальном образовании» и предусматривает когнитивный, эмоционально-ценностный, деятельностно-методический и рефлексивный критерии. Для каждого критерия определяются соответствующие индикаторы, диагностические задания и уровни оценивания. Обосновывается, что при оценке сформированности ценностей недостаточно ограничиваться проверкой теоретических знаний; важное значение имеют способность студента принимать решения в педагогических ситуациях и умение аргументировать выбранное решение.

Ключевые слова: диагностика, критерий, индикатор, общечеловеческие ценности, воспитание, педагогическая ситуация, рефлексия.

METHODOLOGICAL AND DIAGNOSTIC CRITERIA FOR ASSESSING THE DEVELOPMENT OF UNIVERSAL HUMAN VALUES IN FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Egamberdiyeva Lobarxon Olimjonovna

Fergana State University, Independent Researcher.

Abstract.

The article develops methodological and diagnostic criteria for determining the level of development of universal human values among future primary school teachers. The study is based on the content of the course “Upbringing in Primary Education” and proposes cognitive, emotional-value, activity-methodological, and reflective criteria. For each criterion, relevant indicators, diagnostic tasks, and assessment levels are specified. The article substantiates that assessing values cannot be limited solely to testing theoretical knowledge; students’ ability to make decisions in pedagogical situations and justify their solutions is also of particular importance.

Keywords: diagnostics, criterion, indicator, universal human values, upbringing,

pedagogical situation, reflection.

Kirish. Boʻlajak boshlangʻich taʼlim oʻqituvchilarida umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirish jarayoni aniq diagnostik mezonlarsiz samarali boshqarilmaydi. Agar oʻqituvchi tayyorlash jarayonida faqat mavzularni oʻzlashtirish nazorat qilinsa, talabaning tarbiyaviy vaziyatga munosabati, pedagogik qarori va refleksiv xulosasi koʻrinmay qoladi. Shu sababli qadriyatli rivojlanishni baholashda metodik-diagnostik tizim zarur.

Boshlangʻich taʼlim oʻqituvchisi uchun qadriyat nafaqat shaxsiy fazilat, balki kasbiy faoliyat mezonidir. Oʻqituvchi sinfda adolatni taʼminlaydi, oʻquvchining shaʼnini hurmat qiladi, hamkorlik muhitini yaratadi, muammoli xatti-harakatga tarbiyaviy yechim topadi. Demak, diagnostika talabaning ushbu faoliyatlarga tayyorgarligini aniqlashi lozim.

Taʼlimning insonparvarlik va uzluksizlik tamoyillari [1], "Tarbiya" fanining joriy etilishi [2] hamda "Oʻzbekiston – 2030" strategiyasida belgilangan maʼnaviy-maʼrifiy vazifalar [3] pedagogik diagnostikaning mazmunini kengaytiradi. Bunda oʻlchash faqat test bilan cheklanmay, keys, kuzatuv, refleksiv yozuv, dars fragmenti va ekspert baholash kabi metodlar bilan boyitilishi kerak.

Maqolaning maqsadi boʻlajak boshlangʻich taʼlim oʻqituvchilarida umuminsoniy qadriyatlar rivojlanganligini baholashning metodik-diagnostik mezonlari va indikatorlarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, taklif etilgan diagnostik tizim tarbiya fani mashgʻulotlarida talaba yutuqlarini aniq va adolatli baholashga yordam beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Qadriyatlarni baholash masalasi murakkab, chunki qadriyatlar shaxsning ichki eʼtiqodi, hissiy munosabati va real xatti-harakatida namoyon boʻladi. Rokeach qadriyatlarni eʼtiqodlar tizimi sifatida taʼriflagani uchun ularni diagnostika qilishda shaxsning tanlovi va ustuvorliklari muhim hisoblanadi [7]. Schwartz nazariyasida esa qadriyatlarning motivatsion mazmuni alohida taʼkidlanadi [8]. Bu qarashlar pedagogik diagnostikada nafaqat bilim, balki munosabat va faoliyat koʻrsatkichlarini ham hisobga olishni talab qiladi.

Tarbiyaviy natijalarni baholashda Lickona taklif etgan axloqiy bilish, axloqiy his qilish va axloqiy harakat uchligi muhim metodik asos boʻla oladi [9]. Bu uchlik boʻlajak oʻqituvchini baholashda kognitiv, emotsional-qadriyatli va faoliyatli mezonlarni ajratishga imkon beradi. Noddingsning gʻamxoʻrlik pedagogikasi esa munosabat, empatiya va oʻquvchiga eʼtibor indikatorlarini aniqlashda nazariy tayanch boʻladi [13].

Tadqiqotda diagnostik mezonlarni ishlab chiqish uchun nazariy umumlashtirish, pedagogik kuzatuv, kontent-tahlil, keys-tahlil, ekspert baholash va refleksiv matnlarni tahlil qilish metodlaridan foydalanildi. Kontent-tahlil orqali tarbiya fani mavzulari asosiy qadriyatlar bilan bogʻlandi; keys-tahlil yordamida talabaning pedagogik qaror qabul qilish koʻnikmasini aniqlashga yoʻnaltirilgan vaziyatlar ishlab chiqildi.

Diagnostika jarayoni uch bosqichda tashkil etilishi tavsiya etildi: dastlabki aniqlash, shakllantiruvchi kuzatuv va yakuniy baholash. Dastlabki bosqichda talabalar qadriyatlar mazmuni haqidagi tushunchalarini bayon qiladi; shakllantiruvchi bosqichda ular vaziyatli topshiriqlarni bajaradi; yakuniy bosqichda dars fragmenti, tarbiyaviy loyiha yoki refleksiv esse asosida umumiy xulosa chiqariladi.

Baholashning metodik talabi shundaki, har bir topshiriq talabaning aniq harakatini namoyon qilishi lozim. Masalan, "adolat haqida fikringizni yozing" topshirigʻi umumiy boʻlib qoladi. Buning oʻrniga "ikki oʻquvchi oʻrtasidagi nizoda oʻqituvchi qanday adolatli qaror qabul qilishi kerak?" kabi vaziyatli topshiriq talabaning qadriyatga asoslangan metodik qarorini koʻrsatadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijasida umuminsoniy qadriyatlar rivojlanganligini baholash uchun toʻrt asosiy mezon taklif etildi. Birinchi mezon kognitiv mezon boʻlib, u talabaning qadriyatlar mazmunini bilishi, ularni boshlangʻich taʼlim kontekstida tushuntira olishi va qadriyatlararo bogʻliqlikni koʻra bilishini ifodalaydi. Bu mezon boʻyicha diagnostik topshiriqlar tushuncha xaritasi, qisqa izoh, taqqoslash va mavzu-qadriyat mosligini aniqlash shaklida berilishi mumkin.

Ikkinchi mezon emotsional-qadriyatli mezon. U talabaning qadriyatga shaxsiy munosabati, empatiyasi, oʻquvchi holatini his qila olishi va axloqiy sezgirligini baholaydi. Mazkur mezonni aniqlashda refleksiv esse, "mening pedagogik pozitsiyam", tarbiyaviy vaziyatga hissiy munosabat yozuvi va suhbat metodlari samarali boʻladi.

Uchinchi mezon faoliyatli-metodik mezon boʻlib, u talabaning qadriyatni dars yoki tarbiyaviy mashgʻulotga aylantirish koʻnikmasini ifodalaydi. Bu mezon boʻyicha talaba boshlangʻich sinf uchun savollar tizimi, rolli vaziyat, guruhli topshiriq, tarbiyaviy suhbat rejasi yoki dars fragmenti ishlab chiqadi. Baholashda topshiriqning yoshga mosligi, qadriyat mazmuni bilan uygʻunligi va metodik aniqligi hisobga olinadi.

Toʻrtinchi mezon refleksiv mezon. U talabaning oʻz qarorini tahlil qilishi, xatoni koʻra olishi, alternativ yechim taklif qilishi va pedagogik faoliyatini takomillashtirishga tayyorligini baholaydi. Bu mezon boshlangʻich taʼlim oʻqituvchisi uchun juda muhim, chunki tarbiyaviy vaziyatlar koʻpincha yagona javobga ega boʻlmaydi; oʻqituvchi vaziyatni qayta koʻrib, moslashuvchan qaror qabul qilishi kerak.

Yuqori daraja – talaba qadriyatni mazmunan tushuntiradi, vaziyatga mos metod tanlaydi va qarorini asosli refleksiya qiladi;

oʻrta daraja – talaba qadriyat mazmunini biladi, ammo metodik yechimida umumiylik yoki yosh xususiyatini yetarli

hisobga olmaslik kuzatiladi;

past daraja – talaba qadriyatni mavhum ta'riflaydi, pedagogik vaziyatni tahlil qilishda qiyinchilik sezadi va refleksiv xulosa chiqara olmaydi.

Diagnostik tizimning samaradorligi topshiriqlar mazmunining aniqligiga bog'liq. Masalan, "bag'rikenglik" qadriyatini baholash uchun talabaga quyidagi vaziyat berilishi mumkin: sinfga yangi o'quvchi keldi, u boshqa hududdan bo'lgani sababli ayrim bolalar uni guruh ishiga qo'shishni istamaydi. Talaba o'qituvchi sifatida muloqot strategiyasi, savollar tizimi va tarbiyaviy mashqni ishlab chiqadi. Bu topshiriq bir vaqtning o'zida emotsional, faoliyatli va refleksiv mezonlarni ko'rsatadi.

Muhokama shuni ko'rsatadiki, qadriyatli rivojlanish diagnostikasida ball qo'yishdan oldin sifat tahlili muhim. Talabaning fikri, tanlagan metodining sababi, o'quvchi yoshini hisobga olishi va kutiladigan tarbiyaviy natijani oldindan ko'ra olishi baholanishi kerak. Bunda ekspert baholash varaqasi, o'zaro baholash va o'z-o'zini baholash birgalikda qo'llansa, diagnostika yanada ishonchli bo'ladi.

Taklif etilgan diagnostik mezonlar tarbiya fani mashg'ulotlarini ham takomillashtiradi. Chunki baholash mezonlari oldindan aniq bo'lsa, talaba topshiriqni bajarishda nimaga e'tibor qaratishni biladi. O'qituvchi esa talaba xatosini umumiy tanqid bilan emas, aniq indikator asosida ko'rsatadi. Bu jarayon ta'limning shaffofligi va adolatliligini ta'minlaydi.

XULOSA

Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarida umuminsoniy qadriyatlar rivojlanganligini baholash uchun kognitiv, emotsional-qadriyatli, faoliyatli-metodik va refleksiv mezonlarni kompleks qo'llash zarur. Bu mezonlar talabaning bilimini, munosabatini, amaliy-metodik harakatini va o'z faoliyatini tahlil qilish qobiliyatini birgalikda aniqlaydi.

Maqolada taklif etilgan diagnostik topshiriqlar tarbiya fani mashg'ulotlarida qo'llash uchun qulaydir. Ular test, keys, refleksiv esse, dars fragmenti va tarbiyaviy loyiha shaklida tashkil etilishi mumkin. Eng muhimi, har bir topshiriq boshlang'ich sinf o'quvchisining yosh xususiyati va real tarbiyaviy vaziyat bilan bog'lanishi lozim.

Kelgusida mazkur mezonlar asosida baholash rubrikalari, elektron diagnostik karta va talabalar portfoliolarini tahlil qilish usullarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Bu ishlar tarbiya metodikasining ilmiy-amaliy asoslarini yanada mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. "Ta'lim to'g'risida": O'RQ–637-son, 2020-yil 23-sentabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyuldagi 422-son qarori. "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida «Tarbiya» fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida".
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF–158-son Farmoni. "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida.
4. Avloniy A. *Turkiy guliston yoxud axloq.* – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
5. Dewey J. *Democracy and Education.* – New York: Macmillan, 1916.
6. Vygotsky L. S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes.* – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
7. Rokeach M. *The Nature of Human Values.* – New York: Free Press, 1973.
8. Schwartz S. H. An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values // *Online Readings in Psychology and Culture.* – 2012. – Vol. 2, No. 1.
9. Lickona T. *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility.* – New York: Bantam Books, 1991.
10. UNESCO. *Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education.* – Paris: UNESCO, 2021.
11. OECD. *OECD Learning Compass 2030: A Series of Concept Notes.* – Paris: OECD, 2019.
12. Musurmonova O. *Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi.* – Toshkent: O'qituvchi, 2009.
13. Noddings N. *Caring: A Relational Approach to Ethics and Moral Education.* – Berkeley: University of California Press, 2013.